

na one koje govore o povijesnim ličnostima, o postanku imena mjesta (dodali bismo: i toponima), a neke od njih imaju i naglašeniji etiološki karakter i, na kraju, da čitave povorke povijesnih ličnosti izranjaju iz ovih **predanja** (kurziv A. N.).

U dvije se ocjene slažemo sa Srećkovićem. Prvo da svi tekstovi u knjizi nisu podjednake vrijednosti, da su neki samo zapis, bilješka i drugo da je prava šteta »što nisu objavljene u autentičnom jeziku kazivača, u drevnom romonu narodne sintakse«. Možda je i zbog toga što je autor tekstove »prevodio« u književnu normu došlo u nekim tekstovima do nedorečenosti, odnosno nepovezanosti pa i nejasnoća.

Kazivači kojih je na popisu šesnaest svi su iz rudničkog kraja tako da **Lepopolje** predstavlja lokalno zakruženu cjelinu. Bilo bi korisno da su uz kazivače nabrojani i tekstovi koje su kazivali.

Ante Nazor

Lebzeiten. Autobiografien der Pro Senectute-Aktion, Herausgegeben von **Rudolf Schenda** unter Mitarbeit von **Ruth Böckli**, Unionsverlag, Zürich 1982, 339 str.

Rudolf Schenda značajno je ime na području etnologije. Objavio je više značajnih knjiga i rasprava u kojima se bavi kulturom nižih slojeva društva ili usmenom poviješću (**Narod bez knjige, Štivo malih ljudi**). U suradnji s Ruth Böckli uređio je i predgovorom popratio i ovu knjigu koju prikazujemo.

Posljednjih desetak godina sociolozi, povjesničari i drugi uključuju u svoj studij čovjekove prošlosti i neke nove izvore: obiteljske albume, životopise, intervjue ili pak predaje o raznim događajima.

Svi ti noviji načini istraživanja i grananja za drukčijim izvorima imaju jednu zajedničku osobinu: Izjave anonimnih ljudi uzimaju se jednako

tako ozbiljno kao i podaci iz povijesnih knjiga, ali se ne vrednuju kao apsolutna istina, već se koriste kao nadopuna ili ilustracija povijesnim podacima.

Etnološki seminar Sveučilišta u Zürichu i organizacija Pro Senectute (Kanton Zürich) proveli su zajednički akciju oko prikupljanja životopisa penzioniranih stanovnika okruga Winterthur. Prema zadanim uputama svaka je pisana autobiografija okvirno trebalo da se drži pet točaka: najranija sjećanja, školovanje, poslovi koje su obavljali u toku života, privatni život, sjećanja na važne političke događaje. Akcija je naišla na neočekivani uspjeh i prispjelo je 210 biografija na ukupno 3200 stranica.

Pri izboru biografija za objavljivanje u ovoj knjizi autori se nisu povodili za napetošću, posebnošću ili čak estetskom vrijednošću pojedinih priča, već za autentičnošću podataka koji se u njima navode. Tako je osobna ispovijest ljudi toga kraja ujedno i povijest ljudi koji tamo danas žive jednako kao i povijest ovog stoljeća. Čitanjem tih životopisa pred nama se otvara album s tisuću slika iz prošlosti prizvanih u sjećanje. Tok velike povijesti protječe pred nama promatran očima malog čovjeka. S puno šarma, bez citiranja povijesnih spisa (u svim je zapisima začuđujuće malen broj povijesnih podataka) i bez imenā znamenitih ljudi pred nas plastično izranja proteklih osamdesetak godina. Tako već površnim čitanjem saznajemo da je toj generaciji najveći događaj u životu bio prvi svjetski rat, koji je zauvijek razrušio idiličnu mladost i život bez velikih potresa. Ili: istraživači mogu zbrajanjem pojedinačnih subjektivnih iskaza o istim temama izvesti neke objektivne zaključke o svakodnevnom životu: o štedljivosti roditelja, o teškom položaju žene, o teškoćama pri zapošljavanju, o uređenju stana, o prehrani i sl. To su nesumnjivo relevantni podaci i za sociologe i za povjesničare i za etnologe.

Da bi čitateljima olakšao razumijevanje nekih podataka iz životopisa, koji su u izravnoj vezi s povijesnim događajima u tome kraju, Rudolf Schenda u Uvodu donosi kratki pregled povijesnog razvoja Winterthura i okvirno naznačuje mjesto tih životopisa u proučavanju povijesti toga kraja.

Životopisi su ilustrirani fotografijama iz starih obiteljskih albuma, što im daje posebnu draž.

Ljiljana Marks

Leopold Kretzenbacher, *Legendenbilder aus dem Feuerjenseits*, Zum Motiv des »Losbetens« zwischen Kirchenlehre und erzählendem Volksglauben, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Sitzungsberichte, 370. Band. Wien 1980, 55 str. + 7 tabla.

Studija Leopolda Kretzenbachera o legendama koje su izraz čovjekove neizvjesnosti pred nepoznatim, onostranim svijetom donosi istraživačke rezultate pozitivističke metode u najboljem značenju ovog određenja. Riječ je o legendama koje su vezane uz rimskog cara Trajana »pravednog« koji umire kao poganin ali ga iz pakla spašava jedan papa svojim usrdnim molitvama, kao i o legendi o svetoj Otiliji, koja molitvom spašava svog oca iz pakla.

Efikasnost autorove znanstveno-istraživačke metode potvrđuje se i u ovoj studiji kao i u prethodnim radovima. U danas dominirajućoj sklonosti ka znanstvenom teoretiziranju više negoli ka istraživanju kulturne prošlosti, pozitivistička metoda Leopolda Kretzenbachera ne donosi rezultate samo na jednom području nego se pokazuje kao izuzetno vrijedna upravo u interdisciplinarnom istraživanju. Potrebno je ponovno oduševiti se za dragocjene strane pozitivizma kako bi se na tom plodnom znanstvenom humusu, bez kojega je znanstveni rad nemoguć, mogle stvarati nove sinteze.

Istraživanje tragova nastajanja zapisanih i usmenih legendi i njihova likovna prikazivanja, pokazuje nam jednostavne književne oblike u funkciji vjerske poduke i opomene. Likovna je prezentacija sva u funkciji pouke pa se likovno ne može shvatiti kao ilustracija riječi nego se radi o likovnoj riječi, o likovnom jeziku koji djeluje direktnim prijenosom značenja relativno upućenoj publici.

Osim nabožne funkcije likovno prikazivanje legendi na tepisima imalo je i svjetovnu funkciju. Autor navodi primjer vijećnice u kojoj je tepih s motivom o »pravednom« Trajanu direktno opominjao i pozivao na pravednost u dvorani gdje su se izricale presude. U legendama se javlja poznati topos — u grobu se sve raspalo u prašinu osim jezika kojim je pravedni car izricao pravdu.

U nabožnoj funkciji, likovnim jezikom izricano je mišljenje da za poganina nema mjesta »na nebu« sve dok ga vjernik svojom molitvom ne otkupi i ne spasi. Legenda u funkciji nabožne pouke o spasenju poganina bila je na rubu apokrifne vjere u mogućnost spasenja. Nakon Tridentuskog koncila i s protureformacijom, kada se počelo rigoroznije gledati na pitanja vjere, sve su se rjeđe javljale legende o pravednom Trajanu i njegovu spasenju, da bi u 17. stoljeću gotovo potpuno iščezle.

U doba reformacije došlo je također do reagiranja na ovu rasprostranjenu legendu, pa u studiji nalazimo zanimljiv primjer da su tepisi s motivom o pravednom Trajanu uklanjani kao tragovi »papskog doba«, dok je u slučaju vijećnice u Hoornu u Nizozemskoj došlo do nadomještanja drugim simbolom, pa se umjesto pravednog cara pojavila alegorijska vizija viteza pred »sljepom Justicijom«, što je posebno vrijedan i zanimljiv primjer u studiji Leopolda Kretzenbachera.

Autor je pokazao nastanak i trajanje jednostavnih književnih oblika i njihovu transformaciju u likovni jezik u praktičnoj funkciji, nabož-